

ks. prof. dr hab. Tomasz Rozkrut
Wydział Prawa Kanonicznego
Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie
33-100 Tarnów, Plac Ojca Świętego Jana Pawła II nr 1

O C E N A

rozprawy doktorskiej z prawa kanonicznego:

„Status prawny katolika – formalnego apostaty w związku z motu proprio *Omnium in mentem* Benedykta XVI z 2009 roku”, Warszawa 2016, s. 334, napisanej przez ks. mgra Rafała Wierzchanowskiego na Wydziale Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, pod kierunkiem ks. prof. dra hab. Henryka Stawniaka, w odpowiedzi na uchwałę Rady Wydziału Prawa Kanonicznego UKSW z dnia 27 września 2016 roku

Ogólna prezentacja rozprawy doktorskiej

Recenzowana rozprawa doktorska to systematyczna współczesna refleksja historyczno-prawna, w oparciu o teksty źródłowe oraz analizę wypowiedzi doktryny prawno-kanonicznej, na temat wystąpienia z Kościoła katolickiego, przede wszystkim, w odniesieniu do m.p. papieża Benedykta XVI „*Omnium in mentem*” (2009). Warto zatem zapytać czy taka refleksja jest dzisiaj rzeczywiście potrzebna?

Wydaje się, że tak, gdyż z jednej strony jest to ważna i ciągle aktualna problematyka badawcza, której towarzyszą instrukcje szczegółowe wydawane przez poszczególne Kościoły lokalne (zob. np. decyzje biskupów niemieckich czy też polskich), z drugiej strony poruszony problem dotyka praktycznych oraz ważnych z punktu widzenia duszpasterskiego decyzji sądownictwa oraz administracji Kościoła katolickiego. Stąd też refleksja we wskazanym obszarze

badawczym jest jak najbardziej pożądana, tym bardziej, że Autor rozprawy doktorskiej – analizując wypowiedzi kanonistów – dostrzegł pewną lukę badawczą, którą następująco uzasadnił: „publikacje te nie wyczerpują problematyki ani tematu pracy. Brak jest zatem w literaturze polskiej systematycznego ujęcia, które obejmowałyby całościowe opracowanie tematu wraz z wnioskami *de lege ferenda*” (s. 10). Stąd też należy już na początku zaznaczyć, że obrona problematyka badawcza recenzowanej rozprawy doktorskiej pozostaje ważną oraz aktualną tematyką dla funkcjonowania współczesnego Kościoła łacińskiego; łatwiej będzie rozwiązywać konkretne problemy, kiedy towarzyszy im rzetelna refleksja naukowa. Mówiąc krótko wybór tematu jest jak najbardziej trafny, ważny, powiedziałbym nawet „komercyjny”, a jego sformułowanie jasne oraz precyzyjne. Przywołany powyżej cytat zapowiada także elementy twórcze analizowanej rozprawy doktorskiej.

Prezentowana praca doktorska ma następujący układ:

- Spis treści (s. 2-4),
- Wykaz Skrótów (s. 5-7),
- Wstęp (s. 8-13),
- Cztery rozdziały (s. 14-280), które podejmują następujące problemy badawcze: rozdział pierwszy – „Przynależność do Kościoła i prawo małżeńskie” (s. 14-96), rozdział drugi – „*Actus formalis defectionis ab Ecclesia catholica* – interpretacje i wyjaśnienia” (s. 97-177), rozdział trzeci – „*Motu proprio Omnium in mentem* Benedykta XVI – istota i motywy nowelizacji” (s. 178-232), rozdział czwarty – „Ku przyszłości i *de lege ferenda*” (s. 233-280),
- Zakończenie (s. 281-287),
- Bibliografia: bardzo bogata – ponad czterdzieści pięć stron (s. 288-334), która, ma następujący podział wewnętrzny: **I. Źródła** (w tym zbiory prawa, pisma Ojców Kościoła, dokumenty papieskie, akta soborowe i synodalne,

dokumenty kongregacji Kurii Rzymskiej; *aczkolwiek lepszy byłby zapis „dokumenty dykasterii Kurii Rzymskiej”*, gdyż znajdują się tam dokumenty także i papieskich komisji oraz rad, a zatem nie tylko watykańskich kongregacji, jak również w tym podzbiorze została umieszczona wypowiedź Międzynarodowej Komisji Teologicznej, wyroki Trybunału Roty Rzymskiej, dokumenty Konferencji Biskupów (*taki sugerowałbym zapis zamiast „Konferencji Episkopatu”*) i biskupów diecezjalnych, ustawodawstwo i orzecznictwo cywilne), oraz **II. Literatura.**

Należy w tym miejscu podkreślić szeroki zakres wykorzystanej literatury naukowej w rozprawie doktorskiej, owszem recenzentowi byłoby miło, gdyby Autor rozprawy dostrzegł także i jego publikację w temacie badań (zob. T. Rozkrut, *Warunki formalnego wystąpienia z Kościoła katolickiego w perspektywie zawarcia małżeństwa kanonicznego*, w: „Przebóstwiać to co ludzkie. Księga pamiątkowa ku czci Księdza Biskupa Władysława Bobowskiego”, pod redakcją ks. Stanisława Sojki i ks. Józefa Stali, Tarnów 2007, s. 399-407).

W pięciostronicowym Wstępie do rozprawy doktorskiej, merytorycznie jak najbardziej poprawnym, Doktorant, między innymi, wskazał cel prowadzonych badań – „celem tej pracy będzie określenie wpływu formalnego aktu wystąpienia z Kościoła na pozycję prawną katolika” (s. 9), co zresztą odpowiada samemu tytułowi dysertacji doktorskiej. W dalszej części prezentowanego wprowadzenia należy uwypuklić także i to, że ks. mgr Rafał Wierzchanowski na s. 10 wymienił źródła rozprawy, wymienił także polskich oraz zagranicznych autorów piszących na wskazany temat, co więcej dokonał nawet pewnej oceny tychże publikacji, kiedy wskazał, że „naukowy dorobek wyżej wymienionych autorów jest ważny, gdyż stanowi istotny wkład w próbę rozwiązania wątpliwości powstałych wokół prawnej figury formalnego aktu wystąpienia z Kościoła” (s. 10). *Szkoda, że Doktorant nie wykazał w przypisie*

najważniejszych publikacji w proponowanym temacie badań polskich oraz zagranicznych kanonistów. Owszem, są one wymienione w obszernej bibliografii, ale we wprowadzeniu mielibyśmy pewną syntezę literatury przedmiotu.

Sukcesywnie wskazał na zastosowane metody badawcze (s. 10), ukazał problematykę poszczególnych rozdziałów pracy doktorskiej (s. 11-13), w konkluzji wskazał, że „dysertację zamyka *Zakończenie*, którego treść stanowi reasumpcję wyników badań oraz wskazanie nasuwających się wniosków” (s. 13). Trzeba zatem dopowiedzieć, że jest to skondensowane, kompletne, rzetelne wprowadzenie do recenzowanego doktoratu.

Zasadniczy korpus pracy rozpoczyna rozdział na temat włączenia do Kościoła w aspekcie teologiczno-prawnym oraz, jak decyzja o zerwaniu jedności z Kościołem, jest ukazywana w perspektywie prawa małżeńskiego; drobna uwaga: *należy raczej mówić o skutkach teologiczno-prawnych, niż o prawno-teologicznych przyjętego chrztu, jak Doktorant zatytułował punkt 1.1 na s. 15.* Rozdział ten – podobnie jak i trzy pozostałe – zawiera wprowadzenie oraz podsumowanie w formie wypunktowanych wniosków. Rozdział pierwszy ma charakter ogólny, można powiedzieć wprowadzający; jest on niewątpliwie potrzebny, tym bardziej, że ma charakter teologiczno-prawny z odwołaniem do Magisterium Soboru Watykańskiego II na temat stopni przynależności do Kościoła.

Rozdział drugi ukazuje: akt formalny w pracach nad posoborowym kodeksem prawa kanonicznego, interpretacje zaproponowane przez doktrynę (Doktorant omawia interpretację zawężającą oraz rozszerzającą), formalny akt wystąpienia z Kościoła w wyrokach Trybunału Roty Rzymskiej („Są one szczególnie użyteczne w kontekście badania ważności małżeństw zawartych do dnia wejścia w życie reformy dokonanej przez papieża Benedykta XVI w m.p. *Omnia in mentem*” – s. 120), różnice pomiędzy Kodeksem prawa kanonicznego z 1983 roku a Kodeksem kanonów Kościołów wschodnich z 1990

roku, *List okólny* Papieskiej Rady ds. Tekstów Prawnych z dnia 13 marca 2006 roku, akt apostazji w kontekście podatku kościelnego oraz regulacje Kościołów partykularnych na przykładzie Polski (chodzi tutaj o „Dekret Ogólny w sprawie wystąpień z Kościoła oraz powrotu do wspólnoty Kościoła” KEP z dnia 7 października 2015 roku).

Rozdział trzeci to analiza m.p. „*Omnium in mentem*” papieża Benedykta XVI. Autor wyróżnił tutaj następujące zagadnienia: treść i znaczenie nowelizacji kanonów Kodeksu prawa kanonicznego papieża Jana Pawła II z 1983 roku, wskazał na motywy uchylecia klauzul zwalniających i dokonał ich oceny, przywołał sukcesywne wyjaśnienia kard. F. Coccopalmerio – przewodniczącego Papieskiej Rady ds. Tekstów Prawnych, oraz wskazał – bardzo praktycznie – od kiedy obowiązują nowelizujące decyzje papieża Benedykta XVI, zwłaszcza w kontekście zawierania małżeństwa zgodnie z formą kanoniczną.

Rozdział czwarty – można powiedzieć w pewnym sensie nowatorski – wskazuje na obowiązek zachowania ustaw czysto kościelnych, na walor prawny formy kanonicznej oraz na zasadność utrzymania przeszkody „*disparitas cultus*” i zakazu „*mixta religio*”.

Korpus pracy kończy zakończenie. Jest to merytoryczne i całościowe, a jednocześnie bardzo wartościowe oraz syntetyczne, podsumowanie przeprowadzonych badań w szesnastu punktach.

Ocena merytoryczno-formalna

Recenzowana rozprawa doktorska jest interesującym oraz wieloaspektowym studium prawnokanonicznym, Doktorant swoje wielokierunkowe badania potraktował jak najbardziej odpowiedzialnie i kompetentnie, wykorzystał przy tym bogatą literaturę przedmiotu. Podkreślić należy także rzetelność edytorską Doktoranta – w pracy znajdujemy bowiem tylko nieliczne literówki (np. na s. 46, 58 – przypis nr 224, 74, 76.). Z innych

uwag: Doktorant zmiennie określa Biskupa Rzymskiego – „*Romanus Pontifex*” (zob. KPK, kan. 332 § 1), raz pisze poprawnie „*Biskup Rzymski*” a innym razem „*Biskup Rzymu*” (zob. np. s. 42), co zresztą jest powszechnie stosowane przez wielu kanonistów w ich publikacjach.

W szczególności na podkreślenie zasługuje dobrze napisany „Wstęp”, dokładne i poprawne pod względem merytoryczno-formalnym zredagowane wprowadzenia oraz podsumowania poszczególnych rozdziałów pracy. Pod względem metodologicznym praca jest jak najbardziej solidnym opracowaniem. Autor przy komentarzu obowiązujących norm prawnych nawiązał także do etapów ich formowania się w okresie po Soborze Watykańskim II, jak również porównawczo do kanonów Kodeksu wschodniego z 1990 r. Także interesujące jest wielokrotne prezentowanie wypowiedzi polskich oraz zagranicznych uczonych. Co więcej ocenia ich wypowiedzi, jak np. na s. 86 nie tylko zgadza się z opinią ks. prof. Henryka Stawniaka, ale go nawet pochwała: „Dobrze tę kwestię ujmuje Henryk Stawniak, gdy stwierdza ...”. Z kolei na sukcesywnej s. 111 czytamy: „Valesio de Paolis badając aspekt *formalności* aktu opuszczenia Kościoła, nie tylko podkreśla jej wartość dowodową, ale również dokonuje językowej analizy wyrazu *formale*”. Ogólnie trzeba podkreślić, że analiza prawno-kanoniczna została przeprowadzona na solidnych fundamentach teologicznych oraz historycznych. Niewątpliwie jest to ważny element pracy, który dodatkowo kształtuje Doktoranta i przygotowuje do dalszych badań.

W dalszej kolejności należałoby podkreślić, iż układ pracy jest jasny, przejrzysty, logiczny oraz spójny, poszczególne wypowiedzi Autora są dobrze, solidnie oraz starannie udokumentowane, podobnie język rozprawy jest jasny i precyzyjny oraz naukowy. Trzeba także podkreślić dokładność sporządzenia przypisów w pracy oraz ich dużą liczbę, co niewątpliwie robi bardzo pozytywne wrażenie oraz znacząco podnosi walor naukowy recenzowanej rozprawy doktorskiej.

Recenzowana praca jest całościowym oraz aktualnym studium podjętej problematyki badawczej; może być postrzegana jako kompetentna oraz praktyczna zarazem pomoc dla administracji oraz sądownictwa Kościoła, stąd też należy zasugerować jej całościowe oraz szybkie opublikowanie, rozprawa np. praktycznie ukazuje niezrozumiałe decyzje Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych wraz z sukcesywnym orzecnictwem Naczelnego Sądu Administracyjnego, aż do przełomowej decyzji *in casu* NSA z dnia 2 lutego 2016 roku (zob. s. 170nn).

Syntetycznie: rozprawa doktorska z jednej strony kompetentnie ukazuje nam Magisterium papieża Benedykta XVI, a więc posiada walor naukowy, z drugiej strony w przeprowadzonym badaniu naukowym trzeba dostrzec także duszpasterski aspekt tychże badań, co z kolei łączy pracę z praktycznym pontyfikatem papieża Franciszka.

Wniosek

Recenzowana rozprawa doktorska z prawa kanonicznego charakteryzuje się poprawnym poziomem badań naukowych; jest interesującym oraz wyczerpującym studium kanonistycznym, tak pod względem merytorycznym jak i metodologicznym, opartym na Magisterium Kościoła, i w ten sposób w pełni spełnia wymogi rozprawy doktorskiej z zakresu prawa kanonicznego. Całościowa zatem ocena rozprawy doktorskiej jest jak najbardziej pozytywna.

Konkludując, stawiam wniosek do Prześwietnej Rady Wydziału Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie o kontynuowanie rozpoczętego przewodu doktorskiego ks. mgra Rafała Wierzchanowskiego.

Tarnów, dnia 25 listopada 2016 roku

